

Kazimierz Tobolski

Stan poznania Lednickiego Parku Krajobrazowego i proponowane formy ochrony przyrody

Studia Lednickie 4, 47-57

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KAZIMIERZ TOBOLSKI
Instytut Badań Czwartorzędu
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza

STAN POZNANIA PRZYRODY LEDNICKIEGO PARKU KRAJOBRAZOWEGO I PROPONOWANE FORMY OCHRONY PRZYRODY

WSTĘP

W artykule zamieszczono ważniejsze tezy czterech referatów, które autor wygłosił podczas konferencji w dniach od 30 maja do 1 czerwca 1994 roku¹, poświęconej ochronie przyrody i zasobów kulturowych w parkach krajobrazowych. Ten, z konieczności uproszczony, sposób prezentacji bogatego zbioru informacji, przedstawiony podczas konferencji w oddzielnych referatach:

— Problemy metodyczne związane z gromadzeniem danych o parkach krajobrazowych;

— Stan poznania przyrody Lednickiego Parku Krajobrazowego i jego najcenniejsze walory (wspólnie z J. Bednorzem);

— Paleośrodowisko obu parków jako punkt odniesienia dla oceny stopnia przekształcenia ich współczesnej przyrody;

— Propozycje działań prawno-administracyjnych i projekt sieci form ochrony przyrody i kultury w obu Parkach (wspólnie z J. Bednorzem, W. Dzieduszyckim, M. Kupczykiem i Z. Kurnatowską);

jest następstwem odmowy opublikowania całego pokłosa konferencji w formie książkowej, o którą organizatorzy bezskutecznie zabiegali w Ministerstwie Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa². Skomasowanie dużej liczby faktów w zwartym, książkowym wydawnictwie miało na celu zarówno popularyzowanie złożonych problemów ochrony przyrody w obrębie dwóch swoistych parków krajobrazowych — Lednickiego Parku Krajobrazowego i Nadgoplańskiego Parku Tysiąclecia

¹ Konferencja pt. „Parki krajobrazowe: Nadgoplański i Lednicki — strategia ochrony ich zasobów przyrodniczych i kulturowych”, Kruszwica i Lednogóra, 30 V – 1 VI 1994.

² Zespół Oceniający d/s Edukacji Ekologicznej Ministerstwa OŚZNiL nie zaszeregował tematyki konferencji do przedsięwzięć o charakterze międzyregionalnym lub ogólnopolskim. Nie zmienił też tej oceny po nadesłaniu dodatkowego uzasadnienia oraz przychylniej opinii Dyrektora Departamentu Ochrony Przyrody tegoż Ministerstwa.

— jak i przedstawienie możliwie wyczerpującej informacji o aktualnym stanie zbadania środowiska przyrodniczego, syntetycznego scharakteryzowania posiadanych zasobów przyrodniczych i kulturowych i na tym tle naszkicowania wytycznych dla dalszej ich ochrony.

Wiedza o stanie środowiska przyrodniczego i kulturowego obu Parków oraz wymiana doświadczeń o sposobach realizacji ochrony przyrody żywej, nieożywionej i dziedzictwa kulturowego jest szczególnie potrzebna wobec ustawowego obowiązku — sporządzenia planu ochrony parku krajobrazowego³. Opublikowanie nagromadzonych informacji o przyrodzie Lednickiego Parku Krajobrazowego może w korzystny sposób wpłynąć na przyspieszenie wykonania tego planu a także pozwoli znacznie obniżyć koszt opracowania.

Swoistość sąsiadujących ze sobą wymienionych Parków Krajobrazowych polega między innymi na tym, że większość ich powierzchni należy do intensywnie użytkowanych agrocenoz, które często kryją bogactwo zabytków kultury materialnej. Jednocześnie oba Parki łączy kilka podobieństw przyrodniczych, jak i dziedzictwa archeologiczno-historycznego.

Podobna jest struktura ich krajobrazów, polegająca na tym, że tereny intensywnie użytkowane rolniczo otaczają centralnie w obu parkach położone akwenu jezior rynnowych. Zbiorniki jeziorne także kryją osobliwości przyrodnicze oraz archeologiczne i historyczne. Również pokrywa leśna obu Parków jest niewielka. W Nadgoplańskim Parku Tysiąclecia lasy nie przekraczają siedmiu procent powierzchni, a w Lednickim Parku Krajobrazowym użytki rolne zajmują aż 77,5% jego powierzchni.

Potrzeba zgodnego łączenia zadań ochroniarskich z gospodarczym funkcjonowaniem obszarów położonych w tych Parkach Krajobrazowych polega między innymi na dążeniu do nie uszczuplania dotychczasowej gospodarki rolniczej i turystyki, z jednoczesną koniecznością zachowania dziedzictwa przyrodniczego i kulturalnego. Te z pozoru sprzeczne sfery egzystencji nakładają w pierwszym rzędzie powinność rzetelnej i profesjonalnej popularyzacji parków, uwypuklając w przystępny sposób ich zadania, specyfikę i walory. Zadania popularyzacyjne powinny trafiać do wszystkich grup odbiorców, wykorzystując całą dostępną wielość postaci i sposobów edukacji, unikając jednocześnie nieuzasadnionej nadgorliwości mnożenia rygorów bez możliwości ich egzekwowania.

Drogi wiodące do tak zakreślonego celu najlepiej potrafią wytyczyć podstawy naukowe. Dlatego wiele miejsca w trakcie trzydniowej konferencji zajęły informacje o aktualnym stanie poznania naukowego obu parków oraz naświetlenie problematyki wynikającej ze złożoności zadań ochroniarskich i gospodarczego użytkowania w parkach krajobrazowych.

Zakres poruszanej problematyki nie dotyczy tylko obu omawianych Parków Krajobrazowych, lecz wykracza daleko poza ich granice. W wielu przypadkach mógłby

³ W Lednickim Parku Krajobrazowym już kilka lat temu, jeszcze w trakcie prac legislacyjnych nad ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 października 1991 (autor był ekspertem podkomisji sejmowej, pracującej nad ustawą o ochronie przyrody — por. Denisiuk, 1992) podjęto starania o realizację opracowania, które byłoby wzorem dla przyszłego planu ochrony parku krajobrazowego (Kasprzak, Tobolski 1992). Materiały z Lednickiego Parku Krajobrazowego posłużyły także do testowania niektórych wariantów późniejszych założeń do programu realizacyjnego planu ochrony parków krajobrazowych i narodowych.

zainteresować służby działające na innych terenach ustawowo chronionych w całym kraju.

Parki Krajobrazowe — Lednicki i Nadgoplański — wyróżnia niezły stopień naukowego zbadania, który w połączeniu z aktywnością popularyzatorską doprowadził do nagromadzenia sporej ilości doświadczeń. Ambicją organizatorów konferencji było również pokazanie własnego dorobku. Niestety, udało się go udostępnić tylko grupie osób uczestniczących w konferencji, ponieważ do tej pory materiały konferencyjne spoczywały w szufladach a dzisiaj, z dużym opóźnieniem, tylko część z nich publikujemy na łamach Studiów Lednickich.

STAN POZNANIA PRZYRODY LEDNICKIEGO PARKU KRAJOBRAZOWEGO

Dotychczasowy stan poznania przyrody Lednickiego Parku Krajobrazowego za wdzięczamy aktywności Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy. Ta instytucja kultury podczas ostatnich kilkunastu lat swojej dwudziestosiedmioletniej działalności przyczyniła się do wydatnego wzbogacenia bardzo skąpej do niedawna wiedzy o przyrodzie tego Parku i jego najbliższego otoczenia.

Do końca lat siedemdziesiątych obszar późniejszego Parku Krajobrazowego znajdował się w „cieniu” zainteresowań większości przyrodników. Co prawda, nieliczne opublikowane doniesienia florystyczne sygnalizowały między innymi obecność rzadkich roślin wodnych w jeziorze Lednica, nie zdołały jednak pobudzić do bardziej wnikliwej oraz regularniejszej penetracji zbiorników jeziornych ani ich lądowego otoczenia. Jednym ze zwiastunów atrakcyjności przyrodniczej jeziora Lednica było odkrycie przez Dąbmską (1971) nowego dla Polski gatunku z grupy glonów wyższych — ramienicy *Tolypella glomerata*, czy też już w latach 1928 – 1929 podjęte przez ks. dra Wawrzyniaka, lecz zapomniane, badania glonów z wierzchnich warstw osadów dennych tego jeziora.

Potrzeba poznania przyrody przyszłego Parku Krajobrazowego była inspirowana przez archeologów i etnografów związanych z Muzeum Pierwszych Piastów. Coraz intensywniej odsłaniane bogactwo archeologiczne tego obszaru oraz otwartość archeologów i historyków na nowoczesne, kompleksowe metody badań, które zaczęły zdobywać uznanie, stworzyły korzystny klimat dla kilku ważnych inicjatyw. Żadna z nich nie pominęła badań sfery przyrodniczej ponieważ nie zagłuszano poglądu o tym, że ten obszar stwarza okazję do wzbogacenia prac archeologicznych, historycznych i etnograficzno-demograficznych o dotąd pomijane fakty przyrodnicze. Rzeczywiście, już pierwsze wyniki analiz okazały swoją przydatność przy sporządzaniu opisów oraz charakterystyki środowisk przyrodniczych dawnych społeczności, zwłaszcza z czasów wczesnego średniowiecza (Tobolski 1989).

Korzystną inicjatywą sprzyjającą poznaniu współczesnej i minionej przyrody, było powołanie w 1982 roku interdyscyplinarnego zespołu do badań regionu Lednicy (Kurnatowska 1989, Dzieciotłowski, Górecki 1989). To unikalne w muzealnictwie archeologiczno-etnograficznym zdarzenie doprowadziło do współpracy przyrodników (obok wcześniej już pracujących antropologów także botaników, paleoekologów, hydrobiologów, geografów, geologów, gleboznawców, chemików, fizyków), architektów, ar-

cheologów (w tym również podwodnych z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, penetrujących dno jeziora Lednica), historyków mediewistów, historyków sztuki, etnografów, demografów. Interdyscyplinarny zespół patronował niemal wszystkim badaniom współczesnej oraz minionej przyrody. Zdaniem Kurnatowskiej (1993) "...interdyscyplinarne badania lednickie mogą stanowić wzorzec dla podobnych przedsięwzięć badawczych w innych regionach Wielkopolski, a zarazem zaczyn wielokierunkowych badań porównawczych..." (l.c. s. 11).

Dalszą sprzyjającą okolicznością, stymulującą badania przyrodnicze, były starania o powołanie Lednickiego Parku Krajobrazowego a następnie utworzenie tego Parku w 1988 roku, co jeszcze korzystniej oddziaływało na postęp prac badawczych (Kaszubkiewicz 1991).

Starania Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy doprowadziły do utworzenia Pracowni Paleoekologicznej. Jej podstawowym celem było gromadzenie materiałów, wstępne ich opracowanie i współudział w ich naukowym zbadaniu. Te prace były zespolone z popularyzacją, edukacją oraz dydaktyką na poziomie uniwersyteckim. Na podstawie zawartego porozumienia o współpracy z dnia 4 stycznia 1990 roku, Pracownia Paleoekologiczna Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy była przez pięć lat powiązana więzami naukowymi i dydaktycznymi⁴ z Uniwersytetem im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Przez ten czas też pełniła rolę stacji terenowej UAM, niestety nieformalnie⁵.

Rezultaty wielu badań, zwłaszcza odnoszących się do poznania przeszłości ekologicznej rejonu jeziora Lednicy i okolic Giecza, bardzo szybko doprowadziły do uformowania płaszczyzny historycznej dla ekologii i limnologii, dzięki której uzyskano szersze, właśnie z historycznej perspektywy, kierowane spojrzenie na współczesne układy ekologiczno-limnologiczne. Możliwość taka jest wiarygodnym punktem odniesienia dla prognozowania przyszłych zdarzeń a zwłaszcza przy konstruowaniu podstaw racjonalnego użytkowania tego obszaru (Tobolski 1989, 1990).

Badania przyrody nieożywionej Lednickiego Parku Krajobrazowego dotyczą zarówno słabo poznanej genezy obszaru, jego geologii i geomorfologii (Skoczyła 1989, 1990, Stankowski 1989,⁶ Tobolski, Litt 1994) jak i wyczerpującego opracowania pedosfery oraz zbiorników akumulacji biogenicznej. Badania pokrywy glebowej rozpoczęły w 1982 roku przedwcześnie zmarły prof. dr hab. W. Dzieciotowski i są owocnie kontynuowane przez profesorów A. Mocka i S. Drzymały (Drzymała, Mocek 1989). Rezultaty trwającej jeszcze inwentaryzacji zagłębień wypełnionych osadami limnicznymi i torfowymi tylko w małej części zostały opublikowane (Hoffa 1991, Kowalewski, Wiśniewski 1994).

Poznanie współczesnej przyrody Lednickiego Parku Krajobrazowego zmierzało

⁴ Jednym z owoców współpracy dydaktycznej są udane dysertacje magisterskie, zwłaszcza osób studiujących trybem indywidualnym, którzy w tej „nieformalnej” stacji terenowej UAM znaleźli dobre warunki dla prac terenowych i kameralnych.

⁵ Po upływie pięciu lat porozumienie wygasło, gdyż nie zostało przez Uniwersytet im. A. Mickiewicza prolongowane. Nie udało się też stworzyć stałych struktur, zdolnych do monitorowania obszaru LPK ani jego kilku ważnych elementów (np. w ramach zintegrowanego monitoringu środowiska przyrodniczego).

⁶ Dla Lednickiego Parku Krajobrazowego nie wykonano dotąd nowoczesnej i wiarygodnej mapy geomorfologicznej, ponieważ genezę tego obszaru tłumaczą aż dwie teorie deglacjacji: arealna i frontalna.

głównie do określenia zasobów przyrodniczych tego terenu. Jednak ze względu na nieznaną do niedawna bogactwo oraz nienajgorszy stan różnorodności biologicznej, prace z założenia inwentaryzacyjne szybko musiały zmienić zakresy opracowań wykraczających poza zadania oceny zasobów przyrodniczych. Tak było w przypadku inwentaryzacji flory roślin naczyniowych (Jackowiak, Tobolski 1993) i ornitofauny (Bednorz, Kosiński 1993). Fauna ptaków tego Parku doczekała się już ujęcia syntetycznego i na podstawie ptaków — ważnej grupy bioindykatorów, oparto waloryzację środowiska przyrodniczego (Bednorz, Kosiński, w tym tomie). Do tej pory tylko roślinność wodna i bagienna jeziora Lednica została zbadana pod względem fitosocjologicznym (Podolski 1991) a w końcowej fazie opracowania znajduje się fitosocjologiczne studium zbiorowisk synantropijnych, ze szczególnym uwzględnieniem roślinności segetalnej (Jackowiak, inf. ustna). Ostatnio prof. J. Banaszak podjął regularne badania entomofauny, przede wszystkim błonkówek, ważnego komponenta struktur ekologicznych w krajobrazie zdominowanym przez agrocenozy. Teksty podsumowujące etap badań jeziora Lednica ogłosili między innymi prof. Burchardt i współpracownicy w pakiecie publikacji w zbiorowym opracowaniu pt. „Struktura i funkcjonowanie wybranych ekosystemów jeziornych poddanych antropopresji”⁷ a pod redakcją Kurnatowskiej⁸ ukazał się w 1993 roku zbiór syntez ważniejszych badań interdyscyplinarnych.

ROLA BADAŃ NAUKOWYCH W PARKACH KRAJOBRAZOWYCH

Gromadzenie wiedzy o zasobach przyrodniczych i kulturowych każdego parku krajobrazowego powinno się stać ważną powinnością realizacyjną zadań, dla których ta forma ochrony została powołana. Nagromadzona i uporządkowana wiedza umożliwia wybór najkorzystniejszych wariantów postępowania służących ochronie. W parkach krajobrazowych rolę nauki, jako skutecznego oręża ochrony przyrody, powinno się szczególnie popierać dlatego, że zadania ochronne są podejmowane w innej rzeczywistości. Różni się ona znacznie od bliższych nam — z racji bogatszych doświadczeń — form ochrony, jakimi są parki narodowe i rezerваты. Przeciwnie egzystencja każdego parku krajobrazowego respektuje z mocy ustawy o ochronie przyrody, dotychczasowe użytkowanie gospodarcze istniejące w jego granicach. Z tego samego powodu znacznie intensywniejsze oddziaływanie powinna posiadać popularyzacja zadań ochronnych oparta na rozumnie przeprowadzonym upowszechnianiu wiedzy o przyrodzie i dziejach tego obszaru. Z pietyzmem należy też ekspozować relikty i osobliwości przyrodnicze i kulturowe.

Zadania popularyzacyjne i upowszechniające wiedzę muszą należeć do głównej części składowej strategii ochrony, zarówno przyrody jak i dóbr kultury, znajdujących się w granicach parków krajobrazowych. Świadomość takiego celu powinna przyświe-

⁷ Wydawnictwo SGGW-AR, Warszawa 1990 nr 41 w serii publikacji CPBP 04.10 „Ochrona i kształtowanie środowiska przyrodniczego”

⁸ „Przeszłość regionu Ostrowa Lednickiego i jego perspektywy” (red. Z. Kurnatowska), PTPN, Prace Komisji Archeologicznej, tom 12.

cać wszystkim działaniom a ich motywem niech będzie przekonanie o tym, że dbałość o dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe jest po prostu miarą kultury zbiorowości ludzkiej jak i każdego mieszkańca. Zaś potrzeba ich ochrony nie wyływa wyłącznie z zakazów, lecz w równej mierze z potrzeby moralnej i patriotycznej.

Jedną z dróg postępowania w upowszechnianiu wiedzy i budzeniu należytego stosunku do ochrony przyrody i dóbr kultury powinna polegać na ściślejszej współpracy z lokalnymi samorządami a zwłaszcza z szkołami położonymi nie tylko w granicach parków krajobrazowych lecz także usytuowanych w ich otoczeniu. Wyposażenie szkół należy wzbogacić o zestawy odpowiednich pomocy a proces dydaktyczny i wychowawczy wesprzeć przykładami, których miejscem są regionalne mutacje podręczników do biologii, geografii, ekologii, ochrony przyrody,⁹ historii. Ważną pomocą w nauczaniu o własnym, czyli lokalnym i regionalnym środowisku przyrodniczym i kulturowym są książki zawierające popularne bądź popularno-naukowe treści i dobre ilustracje. Tych zadań nie zdołają wypełnić ani zastąpić ulotne foldery z lakonicznymi tekstami, sprawiające zawsze wrażenie reklamowej prowizorki. Trudno sobie wyobrazić skuteczność nauczania poprzez zachęcanie do korzystania z folderów, zamiast książek, jako uzupełniającego piśmiennictwa do nauki wymienionych wyżej przedmiotów lub w miejsce podstawowej pozycji literatury do zajęć fakultatywnych.

Dobry stan naukowego poznania parku krajobrazowego może oddać znaczne usługi dla inwentaryzacji przyrodniczej oraz okazać się pomocny przy ocenie zasobów przyrodniczych gminy. Prace inwentaryzacyjne, podjęte na terenie parków krajobrazowych często przynoszą zdumiewające wyniki, nieraz przeczące obiegowym opiniom. Jako przykład może posłużyć mała powierzchnia Lednickiego Parku Krajobrazowego, wynosząca wraz z otuliną jedynie około 6 tysięcy hektarów, z których około 3/4 powierzchni stanowią użytki rolnicze. W granicach tego Parku stwierdzono występowanie przeszło 600 gatunków roślin naczyniowych (tj. wyższych roślin zarodnikowych i nasiennych). Jest to prawie 1/3 wszystkich roślin naczyniowych rosnących w Polsce. Ta niemała liczba dość korzystnie świadczy o różnorodności biologicznej tego terenu. Rozmiar tej bioróżnorodności można w łatwy sposób powiększyć. Sprzyja temu istniejąca struktura, którą po uprzednim łatwym i niedrogim zaadaptowaniu powinno się w należyty sposób wykorzystać. Morfologia tego terenu stwarza dogodne możliwości poprawy stanu sanitarnego wód powierzchniowych i podziemnych przez zastosowanie prostych i niedrogich zabiegów dla uaktywnienia filtrujących i akumulujących zdolności wybranych siedlisk bagiennych i wodnych, zajętych przez odpowiednie rośliny drzewiaste i zielne.

ROZMIARY PRZEKSZTAŁCEŃ WSPÓŁCZESNEJ PRZYRODY

Na terenie Lednickiego Parku Krajobrazowego, skupiającego wielką liczbę reliktyw archeologiczno-historycznych, bardzo aktualne jest pytanie o wielkość przekształceń środowiska przyrodniczego i o możliwość wglądu do minionych środowisk przyrodniczych, jakie istniały podczas wczesnego średniowiecza oraz we wcześniejszych okre-

⁹ Niestety, ten ustawowy obowiązek ciągle czeka na urzeczywistnienie przez resort edukacji.

sach aktywności gospodarczej. Z tego zakresu podjęto szeroki wachlarz badań z głównym zadaniem poznania przeszłości ekologicznej dzisiejszego Lednickiego Parku Krajobrazowego. Rezultaty tych prac zamieszczono w kilku syntetycznych jak i wielu przyczynkarskich publikacjach¹⁰.

Program tych badań miał na celu śledzenie przemian krajobrazu, wywołanych przez różne czynniki, w tym również antropogeniczne, podczas postglacjalu, konfrontacji tych zdarzeń z świadectwami archeologicznymi. Jak każdy program badań interdyscyplinarnych, również ten posiada postać łańcucha, składającego się z wielu spójnych ogniw, zdolnych do połączenia wielu dyscyplin i specjalności. Dla przykładu jedna ze składowych części studiów paleoekologicznych — geologia zbiorników akumulacji biogenicznej, pełni dla naszych badań rolę nośnika faktów z przeszłości ekologicznej. Jednocześnie jest źródłem wiadomości o znaczeniu stratygraficznym dla paleogeografa i geologa czwartorzędu. Hydrologowi może dostarczyć informacji o pierwotnym zasięgu dawnego akwenu i o wahaniach poziomu wód, zaś nowoczesnemu rolnictwu sposobność wykorzystania filtrów biologicznych, mogących kumulować i trwale związać nadmiar związków chemicznych użytych w produkcji rolnej. Jedną ze specjalistycznych metod — palinologia (analiza pyłkowa) dostarcza archeologii bezpośrednich wiadomości o sferze biotycznej i czynnikach ekologicznych w czasach egzystencji poszczególnych społeczności prahistorycznych. Ta metoda potrafi też datować każdy analizowany epizod aktywności gospodarczej człowieka oraz wskazać na sposób użytkowania, wykorzystując w tym celu wiele wskaźników — bioindykatorów. Te badania dowiodły znacznej odrębności fitocenotycznej rozciągającej się na obszarze środkowej Wielkopolski w rejonie jeziora Lednica, Gniezna i Giecza. Polegała ona na dominowaniu lasów grabowych w rozmiarach dotąd nie spotykanych na terenie arealu tego drzewa. Bardzo prawdopodobna jest wyłaniająca się współzależność pomiędzy obecnością swoistej postaci lasów grabowych w tej części Wielkopolski a gęstością zaludnienia i dynamiką procesu glebotwórczego (Tobolski 1990).

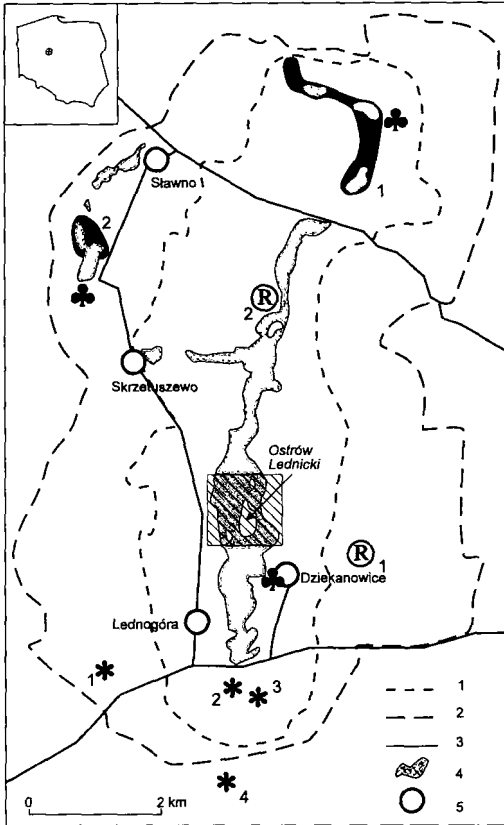
PROPOZYCJA FORM OCHRONY PRZYRODY

Z ustawowych form ochrony przyrody Lednicki Park Krajobrazowy posiada dotąd jedynie pomniki przyrody. Ponadto kilka obiektów otoczono ochroną konserwatorską. Na terenie tego Parku istnieje conajmniej kilka godnych uwagi miejsc, zasługujących na rangę użytków ekologicznych, stanowisk dokumentacyjnych oraz zespołów przyrodniczo-krajobrazowych. Rozmieszczenie proponowanych form ochrony przyrody oraz niektórych istniejących obiektów objętych ochroną konserwatorską przedstawiono na ryc. 1.

Użytki ekologiczne (art. 30 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 X 1991):

1. Moraczewskie Wzgórze — wyniesienie (z trzema wiatrakami) porośnięte zbiorowiskami roślinności kserotermicznej.

¹⁰ Ich zbiór zawiera „Wstęp do paleoekologii Lednickiego Parku Krajobrazowego” (red. K. Tobolski) w pierwszym tomie „Biblioteki Studiów Lednickich”, 1991, oraz Tobolski 1990, 1993.

Ryc. 1. Rozmieszczenie proponowanych form ochrony przyrody w Lednickim Parku Krajobrazowym (użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe) oraz niektóre istniejące obiekty wpisane do rejestrów zabytków kultury (parki podworskie i część jeziora Lednica oraz wyspa Ostrów Lednicki).

Objaśnienia znaków: 1. — granica Lednickiego Parku Krajobrazowego; 2. — granica otuliny Parku; 3. — ważniejsze szosy; 4. — jeziora, 5. — ważniejsze miejscowości.

Formy ochrony przyrody:

użytki ekologiczne

stanowiska dokumentacyjne

zespoły przyrodniczo - krajobrazowe

Ochrona konserwatorska:

parki podworskie

Jezioro Lednica i Ostrów Lednicki

2. Dolina Głównej — zatorfiony fragment doliny rzeki Głównej, niedaleko od miejsca wypływu z południowego krańca jeziora Lednicy.

3. Torfowisko Głównej — kompleks torfowisk, z których część jeszcze posiada czynny proces torfotwórczy.

Charakterystykę obiektów 2 i 3, wraz z ich budową geologiczną i rozmieszczeniem osadów biogenicznych przedstawili Kowalewski i Wiśniewski (1994).

4. Połonkowe Wzgórze — wyniesienie przy szosie niedaleko dworca kolejowego w Lednogórze, usytuowane poza granicą otuliny Lednickiego Parku Krajobrazowego. Bogate stanowisko roślinności kserotermicznej, wśród której na uwagę zasługuje posłonek pospolity — *Helianthemum ovatum* (Viv.) Dunal nazywany obecnie *H. nummularium* (L.) Mill. subsp. *obscurum* (Celak.) Holub.

Stanowiska dokumentacyjne (art. 29. ustawy o ochronie przyrody z 16 X 1991):

1. Dryasowa Flora — łąka z oczkami wodnymi (potorfia) w wąskim rynnowym zagłębieniu na wschód od wsi Dziekanowice. Spągowa część osadów kryje obfite stanowisko kopalnych roślin tundrowych (tzw. dryasowych), wśród nich dębik ośmiopłatkowy (*Dryas octopetala*). Stanowisko kopalnej flory opisał Litt (1988 a i b) a charakterystykę podał Hoffa (1991).

2. Imiołki — łąka przy północno-zachodnim brzegu Jeziora Lednica (na południe od zadudowań gospodarczych folwarku i w sąsiedztwie grodziska stożkowego. Bogate stanowisko flory późnoglacialnej (m.in. dębik ośmiopłatkowy) oraz unikalna budowa geologiczna, negująca obecność terasy jeziornej, jednocześnie jest jedynym miejscem, dokumentującym najstarszą fazę jeziora Lednica, sięgającą około 14 tysięcy lat. Rys budowy geologicznej opisali Tobolski i Litt (1994) a w przygotowaniu do druku jest monograficzne opracowanie tego stanowiska.

Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe (art. 31 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 X 1991):

1. Dolina Trzech Jezior — malowniczy fragment rynny glacialnej z trzema zbiornikami jeziornymi (jezioro Linie, j. Bakorce i J. Kamionek) i interesującą roślinnością leśną na zboczach rynien oraz w dnie rynny (grądy koło miejscowości Kamionek z obfitym stanowiskiem kokoryczy pustej (*Corydalis bulbosa* (L.) DC. i fragmenty olejów oraz roślinności kserotermicznej).

2. Jezioro Głębokie — urozmaicone otoczenie północnej części Jeziora Głębokie z roślinnością wodną, szuwarową, łąkową, zaroślową i leśną.

Na zamieszczonej ryc. 1 zaznaczono również lokalizację kilku obiektów, które zostały wpisane do rejestru zabytków jako dobra kultury:

— Jezioro Lednickie w części obejmującej wyspy: Ostrów Lednicki, Małą Ledniczkę i Wyspę Mewią (Decyzja 881);

— wyspa Ostrów Lednicki na jeziorze Lednica (Decyzja 882);

oraz parki podworskie wpisane do rejestru zabytków: Dziekanowice, nr 2102/A (z dnia 3.11.1986); Dziećmiarki, nr 2033/A (z dnia 28.10.1985); Głębokie, nr 1798/A (z dnia 15.08.1980).

LITERATURA

- Bednorz J., Kosiński Z., 1993: Tymczasowa lista fauny ptaków. (w.): Tymczasowy wykaz współczesnych i kopalnych roślin oraz awifauny (red. K. Tobolski), Sorus: 55 – 62.
- Dąmbaska I., 1971: *Tolypella glomerata* (Desvaux) v. Leonhardii, nowy dla Polski gatunek Characeae. *BFnPZ*, B, 24: 275 – 279.
- Denisiuk Z., 1992: Nowa ustawa o ochronie przyrody na tle tradycji i historycznych reguł prawnych. *Chrońmy Przyrodę Ojczyzn*, 48/1, 5 – 17.
- Drzymała S., Mocek A., 1989: Pokrywa glebowa po wschodniej stronie Jeziora Lednickiego. *SL* 1, 233 – 238.
- Dzięciołowski E., Górecki J., 1989: Interdyscyplinarne badania Ostrowa Lednickiego i jego osadniczego zaplecza. *SL* 1, 185 – 189.
- Hoffa T., 1991: Rozmieszczenie i typologia osadów biogenicznych w zbiorniku sedymentacyjnym koło Dziekanowic. (w.): Wstęp do paleoekologii Lednickiego Parku Krajobrazowego, Biblioteka Studiów Lednickich 1, red. K. Tobolski, Poznań s. 103 – 109.
- Jackowiak B., Tobolski K., 1993: Tymczasowa lista florystyczna współczesnych roślin naczyniowych. (w.): *Tymczasowy wykaz współczesnych i kopalnych roślin oraz awifauny* (red. K. Tobolski), Sorus, 19 – 54.
- Kasprzak K., Tobolski K., 1992: Projekt ochrony parków krajobrazowych na przykładzie Lednickiego i Sierakowskiego Parku Krajobrazowego w woj. poznańskim. *Parki Narodowe*, 4, 2 – 4.
- Kaszubkiewicz A., 1991: *Lednicki Park Krajobrazowy*. *SL* 2, 373 – 380.
- Kowalewski G., Wiśniewski R., 1994: Zbiorniki akumulacji biogenicznej na południe od jeziora Lednica. *SL* 3, 277 – 308.
- Kurnatowska Z., 1989: Kierunki badań nad Ostrowem Lednickim i jego regionem osadniczym. *SL* 1, 7 – 16.
- 1993: Miejsce interdyscyplinarnych badań lednickich w badaniach regionalnych Wielkopolski. (w.): *Przeszość regionu Ostrowa Lednickiego i jego perspektywy*, (red. Z. Kurnatowska), *PTPN PrKA*, 12, s. 5 – 11.
- Litt T., 1988 a: Untersuchungen zur spätglazialen Vegetationsentwicklung bei Dziekanowice (Umgebung Lednogóra, Wielkopolska). *AP*, 28 (1 – 2), 49 – 60.
- 1988 b: *Dryas octopetala* w późnoglacialnych osadach limnicznych koło Dziekanowic (okolice Lednogóry, Wielkopolska). *Sprawozdania PTPN 105 za 1986*: 155 – 156.
- Podolski G., 1991: Zbiorowiska roślinne Jeziora Lednickiego. *SL* 2, 289 – 314.
- Skoczyła J., 1989: Budowa geologiczna i surowce mineralne regionu Jeziora Lednickiego. *SL* 1, 209 – 224.
- 1990: Użytkowanie surowców skalnych we wczesnym średniowieczu w północno-zachodniej Polsce. *Uniwersytet im. A. Mickiewicza, Seria Geologia* n, 12: 1 – 138.
- Stankowski W., 1989: Morfogenez Jeziora Lednickiego i jego obramowania (Doniesienie wstępne). *SL* 1, 225 – 231.
- Tobolski K., 1989: Problematyka paleoekologiczna w kompleksowych badaniach okolic Jeziora Lednickiego. *SL* 1, 201 – 108.
- 1990: Pierwotna roślinność leśna środkowej Wielkopolski i jej antropogeniczne przekształcenia. W: *Paleoekologia i paleolimnologia postglacjalna Niżu Polskiego* (red. K. Tobolski). Wydawnictwo SGGW-AR, Warszawa 1990 nr 40 w serii publikacji CPBP o4.10 „Ochrona i kształtowanie środowiska przyrodniczego”, 11 – 20.
- 1990: *Paläoökologische Untersuchungen des Siedlungsgebietes im Lednica Landschaftspark* (Nordwestpolen). *Offa*, 47, 109 – 131.
- 1993: *Badania ekologicznej przeszłości Lednickiego Parku Krajobrazowego*. W: *Przeszość regionu Ostrowa Lednickiego i jego perspektywy* (red. Z. Kurnatowska), *PTPN PrKA*, 12, 13 – 22.
- 1993: *Przyroda Lednickiego Parku Krajobrazowego i jej badania — wprowadzenie*. W: *Tymczasowy wykaz współczesnych i kopalnych roślin oraz awifauny* (red. K. Tobolski), Sorus, 5 – 17.
- Tobolski K., Litt T., 1994: *Vorallerödzeitliche Seeablagerungen in Wielkopolska (Grosspolen)*. W: *Festschrift Gerhard Lang*, (red. A.F. Lotter & B. Ammann), *Dissertationes Botanicae* 234, 487 – 496.

DER UNTERSUCHUNGSZUSTAND DER NATUR IN LEDNICA — LANDSCHAFTPARK
UND VORGESCHLAGENE NATURSCHUTZFORMEN

Zusammenfassung

Der Artikel bespricht Hauptthesen von vier Vorträgen, die auf der Konferenz zur Strategie des Schutzes der Natur- und Kulturbestände in Lednicki und Nadgoplański Park Krajobrazowy (Lednica- und Gopto-Landschaftsparks) gehalten waren. Sie beziehen sich auf den Untersuchungszustand der Natur in Lednicki Park Krajobrazowy, Rolle der wissenschaftlichen Forschungen in Landschaftsparks, Einschätzung der Größe von Naturumwandlungen auf Grund der paläoökologischen Untersuchungen und Vorschläge für die Naturschutzformen. Es wurde vorgeschlagen (Abb. 1), vier Ökoanbauflächen, zwei Dokumentierungsstellen und zwei Natur-Landschaftskomplexe zu berufen. In dieser Abbildung wurde auch die Lokalisierung von zwei Objekten, die ins Naturdenkmalregister als Kulturgüter eingetragen sind sowie drei Hofparks, die auch dem Konservatoriumsschutz unterliegen, bezeichnet.

ABBILDUNG

Abb. 1. Anordnung der vorgeschlagenen Naturschutzformen in Lednicki Park Krajobrazowy (Ökoanbauflächen, Dokumentierungsstellen, Natur-Landschaftskomplexe) und einige schon bestehende Objekte, die in die Kunstdenkmalregister eingetragen sind (Hofparks und ein Teil des Lednica-Sees sowie die Insel Ostrów Lednicki). Legende: 1 — Grenzen des Lednicki Park Krajobrazowy, 2 — Grenzen der Parkumhüllung, 3 — wichtigere Straßen, 4 — Seen, 5 — wichtigere Ortschaften